№ 134 Հինգշաբթի Նոյեմբերի 27 **1886** Հինգշաբթի Նոյեմբերի 27 № 134

ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1887** ԹԻՒՆ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամայով: Մենք կը ստանանք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը:)

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ամեն բան կայ բացի մտաւոր կեանքից.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայերը, Թուրքերը և վրացիները. Հայոց Թատրօն. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մինգրելիայի իշխանը. Երուսաղէմի պարտքը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԱՄԵՆ ԲԱՆ ԿԱՅ ԲԱՑԻ ՄՏԱՒՈՐ ԿԵԱՆՔԻՑ

Մի օտար մարդ գալով մեր երկիրը, մանաւանդ Թիֆլիս քաղաքը և անցաւոր կերպով ծանօթանալով մեր հասարակութեան հետ, անպատճառ այն տպաւորութիւնը կը դուրս բերի մեր հասարակութեան հետ իր առաջին ծանօթութիւնից, որ մենք շատ քաղաքակրթված ժողովուրդ ենք:

Եւ ճշմարիտ, եթէ հարևանցօրէն հայացք գցենք մեր հասարակութեան կեանքի վրա, ըստ երևոյթին այն ամենը կը գտնենք նրա մէջ, որ յատկանիշ է քաղաքակրթութեան բարձր աստիճանի վրա կանգնած ազգերին: Մենք ունենք և քաղաքային ինտերէսներ, ունենք և Թատրօններ, ունենք և դպրոցներ, ունենք և կօնցերտներ ու պարահանդէսներ, ունենք և բանկեր ու զանազան ընկերութիւններ՝ սկսած ակցիօնէրական ընկերութիւններից, մինչև բարեգործականները, և այլն, և այլն..... Միայն աւելի խոր կերպով հետազօտելով և ուսումնասիրելով մեր հասարակութիւնը, փորձված դիտողը մի քանի ժամանակից յետոյ միայն կը նկատի, որ քաղաքակիրթ մարդկային հասարակութիւնների գլխաւոր յատկանիշը կազմող կենսական կողմը չունենք,—այն է չունենք մ տ ա ւ ո ր կ ե ա ն ք:

Ինչի՞ մէջն է արտայայտվում մի հասարակութեան մտաւոր կեանքը. մի՞թէ միայն դպրոցներում: Դպրոցը մատաղ սերունդի կրթարանն է, իսկ հասակ առածները ի՞նչ օգուտ ունեն դպրոցներից: Ուրեմն մեր դպրոցներում մեր ուսումն աւարտելուց յետոյ մենք մնում ենք այնուհետև, մեր կեանքի ամբողջ ընթացքում, առանց մտաւոր սնունդի:

Մտաւոր կեանքը զարգացնող հասարակական գործիչներից մինն է և ե կ ե ղ ե ց ի ն իր քարոզութեամբ: Բայց լինո՞ւմ են արդեօք զարգացուցիչ և բարոյականացնող, մտաւոր կարողութիւնը հարստացնող քարոզներ մեր եկեղեցիներում,—ոչ:

Հասարակութեանը մշտական մտաւոր սնունդ տուող մի այլ գործիչ մ ա մ ու լ ն ու գ ր ա կ ա ն ու թ ի ւ ն ն է: Բայց ո՞վ է կարդում մեզանում լրագիրը. մի միլիօն ռուսահայերից շատ շատ մի հ ա զ ա ր մարդ:

Հրապարակական դասախօսութիւնը երրորդ զօրաւոր գործիչ է հասարակութեան մէջ մտաւոր կեանք զարթեցնելու: Բայց ե՞րբ են լինում մեզանում հրապարակական դասախօսութիւններ այլ և այլ օգտաւէտ առարկաների մասին,—երբէք: Եւ երբ տաս տարվայ մէջ մի անգամ էլ լինի մի դասախօսութիւն, նա երբէք չի գրաւի լսողների այնքան բազմութիւն, որքան բազմութիւն լինում է մեր այլ և այլ կօնցերտներում, պարահանդէսներում և այլն:

Թատրօնը չորրորդ գործիչ է մտաւոր կեանքի: Բայց Թատրօն մենք յաճախում ենք մի մի անգամ, երբ գիցուք Կ. Պօլսից մի նոր դերասանուհի է եկել, իսկ Թատրօնական պիէսայի բովանդակութիւնը, ինքն ըստ ինքեան, մեզ ամենևին չէ հետաքրքրում:

Եւ որքա՞ն ժամանակ արդէն չեն եղել մեզանում հրապարակական դասախօսութիւններ....

Ինչ ուզում էք առաջարկեցէք հային իր նիւթական, գործնական զբաղմունքներից դուրս, առաջարկեցէք նրան ամեն տեսակ զուարճութիւններ,—և նա կընդունի ձեր առաջարկածները, միայն, ի սէր Աստուծոյ, մի՛ առաջարկէք նրան այն, որ յ ո գ ն ե ց ն ու մ է նրա ու ղ ե ղ ը:

Դասախօսութիւն՝ կամ հրապարակական, կամ մասնաւոր տան մէջ..... այդ յոգնեցնում է հայի ուղեղը: Հայը ամենից շատ ատում է իր մտաւոր գործակատարութիւնը անհանգիստ անելու. նա ատում է այն ամենը, որ ստիպում է մտածել, ստիպում է իր ուղեղը բ ա ն ե լ. հայը, մանաւանդ Թիֆլիսեցին, սիրում է իր ուղեղը միշտ անդորր դրութեան մէջ, քնած դրութեան մէջ պահել, երբէք ապարդիւն ջանքեր չանել մտածելու, նոր մտքեր ընդունելու, զարգանալու, մտաւոր նոր պաշար ընդունելու:

Մեր արտաքուստ քաղաքակիրթ հասարակութեան մէջ, նոյն իսկ այդ հասարակութեան ինտելիգենցիայի մէջ, կայ հակումն դէպի կուլտուրական կեանքի ամեն տեսակ արտայայտութիւնները, բացի դէպի մ տ ա ւ ո ր կ ե ա ն ք ը:

Դեռ ոչոքին չէ աջողվել գտնել այն գաղտնիքը, թէ ի՞նչ միջոցով կարելի է զարթեցնել հայի անգործ, ի ն ե ր տ ուղեղը, մտաւոր կեանքի անընդհատ զարգացման համար անմատչելի, մտաւոր շարժման համար անընդունակ, մտաւոր կեանքի ոչ մի հարցով չը հետաքրքրվող ուղեղը:

Իսկ առանց մտաւոր կեանքի չը կայ և երբէք չի լինի ոչինչ քաղաքակրթութիւն: Առանց մտաւոր վարժութեան, առանց մշտաւորապէս ուղեղը անընդհատ կերպով վարժեցնելու՝ անհնարին է որ և է մտաւոր առաջադիմութիւն:

Ընդհակառակն ուղեղը երբէք չը վարժեցնելով, կարելի է մեռցնել, անդամալոյծ անել մի ամբողջ սերունդի մտաւոր կարողութիւնը:

Եւ կարծում ենք որ հայ հասարակութիւնը արդէն հասնում է այդ անմխիթար դրութեանը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ

Կովկասի բոլոր նահանգներում, Վրաստանից հարաւ բնակվում են երկու գլխաւոր ազգութիւններ՝ հայերը և Թուրքերը: Բացի հայերից ու Թուրքերից այդ նահանգներում բնակվում են և ուրիշ Թւով շատ աննշան ազգեր: Արարատեան նահանգում հայերը մեծամասնութիւն են կազմում Թուրքերից, իսկ մի քանի ուրիշ տեղերում Թուրքերն են մեծամասնութիւն կազմում: Մեր երկրի գլխաւոր ազգութիւնների բնակութիւնը բոլորովին խառն է. օրինակ, մի գիւղի մի մասը հայեր են, միւս մասը Թուրքեր, մի գիւղը հայոց է, միւս գիւղը Թուրքերի, մի քանի գիւղ հայեր են, մի քանիսը Թուրքեր և այլն: Այդպիսի դրութիւնից յետոյ, հարց կարելի է առաջարկել՝ թէ արդեօք, եթէ հայերը առաջադիմեն, ինչքան որ նրանց դրութիւնը ու միջոցները ներում են, գիտութեան զարգացման, քաղաքակրթութեան, տնտեսական և այլ ասպարէզներում, իսկ Թուրքերը մնան այսպիսի անշարժութեան մէջ, ինչպիսի անշարժութեան մէջ որ մինչև այժմ մնացել են և այժմ էլ մնում են, ինչ կը լինի մեր երկրի դրութիւնը ապագայում: Մեր կարծիքով, շատ ցաւալի դրութիւն պէտք է ունենայ մեր երկիրը, ուղղակի նըման այն դրութեան, ինչ դրութեան մէջ լինում է մի ընտանիք, որի մի մասը լուսաւորված, զարգացած է, ամեն բանում բոլորովին ուրիշ տեսակ գաղափար ունի, ուրիշ տեսակ հասկացողութիւն ունի, քան թէ միւս մասը. կամ նման կը լինի այն երկու ամուսինների, մարդու և կնոջ դրութեանը, որոնք պսակվել են, բայց բոլորովին չեն համապատասխանում իրար՝ իրանց հասկացողութիւնով, աշխարհայեցողութիւնով և այլն: Պարզ է, որ այսպիսի ընտանիքի, կամ մարդ ու կնոջ մէջ կեանքը խաղաղ ու երջանիկ չէ կարող լինել, այլ պէտք է լինի միշտ աններդաշնակութիւն և աններդաշնակութիւն... Ապագայում մեր երկրի մէջ ոչինչ հասարակաց ը ն դ հ ա ն ու ր տնտեսական և ուրիշ բազմաթիւ հարցեր առաջ չեն կարող գնալ, որովհետև մեր երկրի բնակիչները իրար չեն կարող հասկանալ: Իսկ մեր շահերը ամենայն կողմից այնպէս են հիւսվել և խառնվել իրար հետ, ինչպէս հիւսված ու խառնված է մեր բնակութիւնը: Այսպիսի իրար չը հասկանալու զանազան նշաններ արդէն իսկ այժմեանից սկսել են այստեղ ու այնտեղ երևալ մեր երկրի հայերի ու Թուրքերի մէջ: Մինչև այժմ կրօնն էր խտրութիւն դնում իրար մէջ և շատ անգամ խաղաղ ապրելուն արգելք լինում, այժմ դրա վրա պէտք է աւելանայ նաև կուլտուրական զարգացման աստիճանի մեծ տարբերութիւնը:

Հայերը գուցէ անգիտակցաբար ե ս ա կ ա ն ճ ա ն ա պ ա ր հ ո վ են ուզում առաջ գնալ մեր երկրում, բայց այս եսական ճանապարհը մեր ամենասխալ քայլերից մինն է: Շրջապատող ազգերի վերաբերութեամբ հայերը կարծես օղում են ապրում, շրջանկատութիւն չը կայ. Թուրքերին զանց են անում, կարծէք նրանք մեր տնտեսական-կուլտուրական կեանքին մասնակից չը պէտք է լինեն: Կարծես մեր ապագան լաւ տնօրինած կը լինենք արդէն, ունենալով միմիայն հայ տարրի համար գրականութիւն, դպրոց, մտաւոր և բարոյական կեանք, միմիայն հայ քաղաքակրթութիւն, և ոչ մի փորձ չանելով մեր հայրենակից Թուրքերի մէջ մի և նոյն ձգտումները զարգացնել: Հայի միտքը, մամուլը աւելի սիրով կը զբաղվի Թէկուզ հէնց Բօլգարիայում հայերի մէջ մի բարեգործական ընկերութիւն հիմնելու խնդրով, քան թէ նոյն իսկ մեր կեանքի հետ կապված, մեր հարևան, մեր տնակից Թուրքերի մէջ—դպրութիւն, կրթութիւն տարածելու հարցով: Մեր մէջ շատ սխալ և մակերևոյթական հասկացողութիւն կայ սրա մասին: Այդ ապացոյց է որ աւելի դեր է խաղացել և խաղում է ազգութեան գաղափարը քան թէ հայրենիքի գաղափարը: Մինչև որ մենք կուլտուրական հաւասարութիւն չունենանք, մենք երբէք իրար չենք կարող հասկանալ: Մեր կրօնի և ազգութեան տարբերութիւնները արգելք կը լինեն միշտ կուլտուրական միութեան և զարգացման գաղափարի գիտակցութեանը: Կրօնի տարբերութիւնը արգելք չէ կարողանում լինել, որ հետզհետէ լուսաւորչական, կաթօլիկ, բողոքական հայերը հայ ճանաչեն իրար. նոյնպէս էլ ազգայնութեան տարբերութիւնը արգելք չը պէտք է լինի, որ հայն ու Թուրքը իրար մի երկրի որդիք—եղբայրներ ճանաչեն: Ինչ ճանապարհով կարելի է մեր Թուրքերին անշարժութիւնից զարթեցնել, կը հարցնի ընթերցողը:—Այդ ուրիշ հարց է, և այս անգամ խօսքը դրա մասին չէ:

Նոյն բանը կարելի է և վրացիների համար ասել, թէպէտև նշանաւոր սահմանափակումով,—մեր բնակութիւնները այնպէս խառնված չեն իրար հետ ինչպէս մերը և Թուրքերինը, բացի Թիֆլիս քաղաքից և հարաւային Վրաստանի մի քանի ուրիշ տեղերից. երկրորդ էլ՝ նրանք այն առաւելութիւնն ունեն Թուրքերից, որ նրանք էլ քաղաքակրթութեան համարեա նոյն աստիճանի վրա են, ինչ աստիճանի վրա են և հայերը: Բայց մենք վրացիների հետ էլ մի և նոյն կուլտուրական շահերն ունենք, տարիներով միասին ենք ուրախացել, միասին տրտմել: Թէպէտև կրօնով տարբեր ենք իրարից, բայց այս տարբերութիւնը ոչ մի անգամ նշանաւոր տարաձայնութիւնների առիթ չէ տուել, ոչ մի անգամ պատճառ չէ դարձել անվերջ վէճերի, կռիւների. ինչպէս հայերը, նոյնպէս էլ և վրացիները կրօնական հալածող ոգի չեն ունեցել, համբերող են եղել. և ահա այս կրօնական համբերողութեան հիման վրա այս երկու ազգերը միասին բաւական խաղաղ են ապրել: Ասածիս ճշմարտութիւնները կարելի է մինչև իսկ այժմս էլ տեսնել: Քննողական աչքով նայեցէք նոյն իսկ Թիֆլիսի հայ և վրացի հասարակ ժողովրդի վրա. նրանք բոլոր իրանց կեանքի ձևերով, հասկացողութիւններով, նախապաշարմունքներով, բոլորովին իրար նման են. հայի սբ. Գէորգը, Ծիրանաւորը, Թէլէթը, Ծաղկէ վանքը և այլն բոլորովին հաւասարապէս և վրացու սրբերն են. նոյնպէս և բոլոր վրացու սրբերը հայի համար սուրբ են համարվում և վրացիների հետ հաւասարապէս ուխտի գնացվում: Այս խաղաղ կեցութիւնը ըստ երևոյթին աննշան ու սովորական բան է երևում մեզ, բայց երբ որ ուշադրութիւն ենք դարձնում Եւրօպայի տարբեր դաւանութիւն ունեցող քրիստոնեաների վրա, որոնք շարունակ իրար միս էին ուտում, երբ որ քաղաքակրթութեան այն աստիճանի վրա էին, ինչ աստիճանի վրա մենք ու վրացիներն ենք այժմ, այն ժամանակ այդ հանգամանքը մեծ նշանակութիւն է ունենում և պէտք է ունենայ մեր աչքում: Ինչ որ ասեցինք երկու ժողովրդի հասարակ դասի վրա, նոյնը չենք կարող ասել, դժբաղդաբար, առաջաւոր դասակարգի, ուսանողութեան, մամուլի վրա: Ինտելիգենցիան, ուսանողութիւնը ոչ միայն չեն նայում իրար վրա իբրև համաչահ եղբայրներ, այլ շատ անգամ նայում են իրար վրա իբրև իրար բոլորովին հակառակ տարրեր, որոնց շահերը միանգամայն իրար հակառակ են: Հայ և վրացի ուսանողութեան մօտենալը մի ամենալաւ գրաւական կարող էր լինել: Մեր հասարակական կեանքը կապ և տեղեկութիւն չունի վրաց մասին: Վրաց և հայոց մամուլի, գրականութեան, ինտելիգենցիայի մէջ ոչինչ կապ չը կայ: Թէ մեր և թէ վրաց մամուլը փոխադարձաբար դատապարտելի անտարբերութեամբ են վերաբերվում դէպի երկու կողմի կեանքը: Վրաստանը բոլոր իր կեանքի երևոյթներով, անցեալով, գրականութիւնով նոյնքան մեզ անծանօթ է, որքան և մի օտար երկիր: Այդ սխալ ուղղութիւն է:

Մեզանում հայը իր համար է ապրում, Թուրքը իր համար, վրացին իր համար: Ոչ մի հիմնարկութիւն չունենք, որ մեզ յիշեցնէր, թէ մենք բոլորս մի և նոյն շահերն ունենք, մի ճանապարհով

պէտք է առաջ գնանք։ Չէ արծարծվում և այդ նպատակին ձգտող գաղափարը։

Խ. Գ.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի օր, նոյեմբերի 24-ին, հայկական բեմի վրա խաղացվում էր «Կոյր» դրաման, հինգ գործողութեամբ։ Թատրոնը կիսով չափ դատարկ էր, այնպէս որ լօժաներից միայն մի երկուսն էին բռնված։ Պիէսայի վրա չարժէ խօսել, որովհետև նրա մէջ ամեն բան կար բացի մտքից։ Հայկական թատրօնական գործը վարողները, վերջապէս, պէտք է հասկանան, որ «Կոյր» և «Արեան բիծ» անուանված անմիտ և անբովանդակ թարգմանական մելօդրամաներով չեն կարող գրաւել ժողովրդին դէպի թատրօնը։ Մեր թատրօնական գործը վարողները երկու տեսակ ծայրայեղութեան մէջ են ընկնում, —կամ տալիս են Շէկսպիրի և դրա նման մեծ գրողների անմահ գրուածները, կամ «Կոյր» և «Արեան բիծ» պիէսաների նման անմիտ պիէսաներ, այնպէս որ միջին ճանապարհ չը կայ։ Իսկ, մեր կարծիքով, մեր բեմի համար հարկաւոր էր միջին ճանապարհով ընթանալ։ Ահա թատրօնական սեզօնը սկսվելուց մինչև այժմ մենք չենք յիշում, որ մեր բեմի վրա տրվէր մի որ և է պիէսա իրական կեանքից, մի որ և է կօմէդիա, թէկուզ թարգմանական, որի մէջ արտափայլվէր մեր իրական կեանքը, որի գործող անձինքը քիչ ու շատ նման լինէին մեր մէջ գործող անձանց և տիպերին։ Այն ինչ, մեր թատրօնական գործը վարողները, գուցէ անճարացած, ընտրում են այնպիսի պիէսաներ, որոնց մէջ էֆէկտ ունեցող մի քանի դերեր կան, որոնք յարմար են գալիս մի քանի յայտնի և սիրված դերասաններին ու դերասանուհիներին, և ահա այդ բաւական է արդէն վճռելու որ պիէսան խաղացվի։ Իսկ դրամայի մէջ միտք կայ թէ միտք չը կայ, ժողովրդի վրա կունենայ դա արդեօք կրթիչ և դաստիարակիչ ազդեցութիւն, այդ փոյթ չէ մեր թատրօնավարներին։

Չը մոռանանք յիշել, որ «Կոյր» դրամայի մէջ աչքի էին ընկնում իրանց խաղով պ. Աբելեանց, որին ժողովուրդը անդադար ծափահարում էր, նոյնպէս պ. Ադամեան, տիկին Գոհարիկ ու պ. Կիւրեղեան։

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 20-ին

Շատ անգամ լրագիրներում արծարծվել է հարց, —նպատակայարմար չէր լինի արդեօք, որ մեր ժողովրդական դպրոցներին կից բացվէր արհեստանոցի բաժանմունք, ըստ տեղական պահանջման և կարիքներին։ Անտարակոյս այս հարցի լուծվելուն պէտք է նպաստէր ժողովրդի և քաղաքատնտեսութեան հմուտ բազմափորձ բարեկամը և մասնագէտը։ Սակայն անուրանալի է, որ մեր գաւառական և գիւղական դպրոցների աշակերտը, որ միմիայն ուսանում է տարրական ուսումը, դասընթացը աւարտելուց զկնի, չունենալով ոչ մի արտօնութիւն, առանձնաշնորհումնք և մասնագիտութիւն, կրկին ընկնելու է հասարակական հոսանքի տակ, գործելով հասարակութեան մէջ և կազմելով նրա անբաժան անդամը։ Չեմ կարող ասել համարձակ, թէ աշակերտը ժամավաճառ է լինում, կորցնում է իր՝ պատանեկական թարմութիւնը և առոյգութիւնը, ջլատելով և յոգնեցնելով իր մտաւոր և ֆիզիկական կարողութիւնը, և դըպրոցից դուրս գալով նա աւելի նիհար և կաշկանդված է երևում քան ազատ, աշխոյժով և ֆիզիկապէս զարգացած. սակայն անուրանալի է նոյնպէս, որ միատեսակ, մտաւոր օրգանների լարվելը վնասում է ֆիզիկական կարողութեան, որ ուղեղի աշխատանքը համահաւասար չափով և զուգընթաց կատարվելու է ազատ ֆիզիկական զարգացման հետ, որ մեր սաները ունենալու են և մարմնամարզական շարժումներ և ազատ զբաղմունք և, որ վերջ ի վերջոյ, մեր աշակերտների ապագան սահմանված է իրանց կենսական պիտոյքը հայթայթելու համար դիմել կրկին մարմնաւոր աշխատութեան (խօսքս գաւառական և գիւղական տարրական դպրոցների մասին է, ի հարկէ բացառութիւն են կազմում մասնագիտական և արուեստական դպրոցները, համալսարանները և միջնակարգ դպրոցները)։ Այդ տեսակէտից առնված, մեր ժողովրդական դպրոցներին կից արհեստանոց բանալը աւելի քան լօգիկական է։ Առ այժմ այս խորհրդածութիւնները, ի հարկէ, վաղաժամ կարելի է համարել մեր ազգային նուածիլ դպրոցի համար, այնու ամենայնիւ վաղ թէ անագան պիտի գրաւէ այդ կէտը և մեր բարձրագոյն հոգևոր իշխանութեան ուշադրութիւնը։ Այժմ դառնանք նամակիս բուն նպատակին։

Մեր քաղաքային դպրոցում 1878 թուականից աւանդվում էր ֆրանսիական լեզուն. այսքան տարիների փորձը ցոյց տուեց, որ այդ լեզուի դասաւանդութիւնից այն արդիւնքը չէր ստացվում ինչ որ սպասվում էին. այդ կէտը ուսումնարանական վարչութիւնը աւելի լաւ հասկանալով, և գիտենալով ժողովրդական պահանջը և մի այսպիսի քաղաքի համար ուսումնարանի նպատակը, լաւագոյն էր համարել ֆրանսիական լեզուն դուրս ձգել պրօգրամայից և դրա փոխարէն բանալ արհեստանոց քաղաքային ուսումնարանի կից և նրա վարչութեան հովանաւորութեան ներքև։ Ուստի այս մասին առաջարկութիւն էր արած քաղաքային վարչութեանը և այս օրերս դումայի նիստը զբաղված էր այդ առաջարկութեան քննութեամբ։ Դուման համակրութեամբ ընդունեց և նպատակայարմար գտնելով արհեստանոցի բանալը, վճռեց բացի այն 300 րուբլիից, որ տրվում էր քաղաքից ֆրանսիական լեզուի դասաւանդութեան համար, աւելացնել ևս 340 րուբլի (գումարն 640 ր. էր նախահաշված) և սկզբնական ծախքի համար,—այսինքն կահ-կարասիքի, գործիքների, տեղի շինութեան և այլն, որ դպրոցի վարչութիւնը իր ներկայացրած նախահաշուի համաձայն պահանջում էր 424 ր. 50 կ. և դպրոցի վարչութիւնը իր ձեռքի տակ ունենալով աւելորդ միայն 295 ր. 3 կ. մնացեալ 129 րուբլի 47 կ. նոյնպէս վճարել միանուագ քաղաքային կասսայից։ Իսկ տարեկան նպաստ 640 րուբլի պէտք է շարունակվի տասն և հինգ տարի. 300 րուբլի ստացվելու է գաւառական գանձարանից, ինչպէս ստացվում էր մինչ ցարդ քաղաքի հաշուից ֆրանսիական լեզուի համար, իսկ միւս 340 րուբլին վճարել քաղաքային վարչութեան կասսայից երկու կիսամեակում,—170 րուբլի տարվայ սկզբին, իսկ միւս կէսը յուլիսի սկզբին։ Արհեստներից առ այժմ վճռվեցաւ աւանդել փականագործութիւն-դարբնութիւն (слѣсарно-кузнечное), որին աւելի պահանջ է զգացվում քաղաքումս և որը հարկաւոր է իր այժմեան նահապետական դրութիւնից բարձրացնել։ Քաղաքը ունենալու է իր ներկայացուցիչը արհեստանոցի վարչական խորհրդի և տնտեսական կառավարութեան մէջ։ Այս որոշումը ուղարկվելու է պ. Նահանգապետին, ի հաստատութիւն։

Որքան և ճգնաժամի մէջ լինէր քաղաքային ֆինանսական դրութիւնը, բայց մի այսպիսի օգտակար ձեռնարկութեան համար, ամենայն համակրութեամբ աջակցելու էինք. ուստի չէ կարելի չը շնորհաւորել քաղաքի այսպիսի բարեմիտ տրամադրութիւնը։

Մի ցաւալի երևոյթ են ներկայացնում մեր դումայի նիստերը։—Յիշեալ հետաքրքրական հարցին ևս պ.պ. իրաւասուները իրանց բացակայութեամբ կրկին ցոյց տուին աւանդական անտարբերութիւնները քաղաքային գործերում։ Ժողովին ներկայ էին ընդամենը 9 իրաւասուներ (22-ից) և քաղաքային դպրոցի տեսուչ պ. Վօրօբիև, չը նայելով որ մի և նոյն հարցի առթիւ երկրորդ թէ երրորդ անգամն էին հրաւիրված և այդ օրը տըրվելու էր վերջնական վճիռը։ Ինչով արդարացնել այդպիսի վարմունքը. խոստանում եմ, մի այլ թղթակցութեան մէջ պարզել իրաւասուների և վարչութեան սառնութեան առիթները։

Աւ. Աս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 24 նոյեմբերի

Պատիւ ունեմ ծանուցանել Թիֆլիսի հասարակութեանը, որ առաջիկայ դեկտեմբերի 8-ից ըսկսելու եմ իմ բնակարանումս, որը գտնվում է Կաթօլիկաց փողոցի վրա, կաթօլիկաց եկեղեցու հանդէպ, պ. Սահաթսազեանի տանը, № 3—կարդալ դասախօսութիւնների մի շարք, թոյլտուութեամբ Կովկասեան Ուսումնարանական շրջանի պ. Հոգաբարձուի։

Դասախօսութիւնները պիտի վերաբերվեն առողջապահութեան։ Առաջին շրջանը պարունակելու է իր մէջ—«Օդի նշանակութիւնը կեանքի համար, շնչառական գործարանների բնախօսական և ախտաբանական դիտումներով։»

Առաջին կարգի դասախօսութիւնները պիտի սկսվեն դեկտեմբերի 8-ից, եթէ լսողների թիւը հասած լինի 10-ի, իսկ 25-ից աւել լսողներ չը պիտի կարողանամ ընդունել։

Երբ հայերէն լսողների թիւը 10-ից պակաս կը լինի, դասախօսութիւնները պէտք է լինեն հ ա յ ե ր է ն։ Նոյնպէս դասախօսութիւնները կը լինեն ռ ո ւ ս ե ր է ն, երբ այդ լեզուով լսել ցանկացողների թիւը պակաս չը լինի 10-ից։

Եթէ այսպէս երկու կարգի լսողների թիւը կազմվի, իւրաքանչիւրի համար պիտի կարդամ շաբաթը մի դաս, մինչև լրանայ դասախօսութիւնների թիւը։

Դասախօսութիւնների առաջին շրջանը կը պարունակէ մօտաւորապէս 9—12 դաս։

Դասախօսութիւնները պիտի սկսվեն երեկոյեան 8 ժամին և վերջանան $9^{1}/_{2}$ ժամին։

Ամբողջ դասերի համար լսողը վճարելու է միանուագ 5 րուբլի։

Ստորագրվելու համար խնդրում եմ դիմել ինձ ամենայն օր, առաւօտեան 10—12 ժամ։ Դասախօսութեան ներկայ եղողները կը ստանան դասերի բովանդակութեան մանրամասն ծրագիր։
Բժշկապետ Գրիգոր Տէր-Մկրտչեան Տէր-Գրիգորեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, որ երկրագործութեան և գիւղական արդիւնաբերութեան դեպարտամենտը վճռեց ուղարկել Կովկաս, ինչպէս և մի քանի ուրիշ կողմեր, մասնագէտ-կաթնատնտեսներ, որոնք պէտք է գործնական օգտաւէտ տեղեկութիւններ տարածեն ազգաբնակութեան մէջ։

—

Ռուս ճանապարհորդ Ելիսէեվի մասին, որ մտադրութիւն ունէր ճանապարհորդելու Հայաստանում և Փոքր-Ասիայում, և որի մասին հաղորդեցինք մի քանի տեղեկութիւններ, երբ նա դեռ Թիֆլիս էր գտնվում, Պետերբուրգի ռուս լրագիրները հաղորդում են, որ նա Բաթումից նաւով գնաց Կ. Պօլիս, որտեղից նա գնալու է Ասօրեստան։ Ելիսէեվ մտադրութիւն ունի վերադառնալ Կովկաս Հայաստանի և Քիւրդստանի վրայով, որտեղ ուղղակի նա չը կարողացաւ գնալ Թիւրքաց երկրի մէջ տիրապետող աւազակութիւնների և սպանութիւնների պատճառով։

—

Անդրկովկասի մի քանի կողմերում, ինչպէս յայտնի է, գլխաւորապէս կանայք պատրաստում են զանազան տեսակ ծաղիկներից և բոյսերից հ ո տ ա ւ է տ իւղեր և ջրեր։ Հոտաւէտ իւղերի և ջրերի պատրաստութիւնը եւրօպական մի քանի երկիրներում տնային արդիւնաբերութեան նշանաւոր ճիւղերից մէկն է կազմում։ Մեզանում արդիւնաբերութեան այդ ճիւղը շատ անզարգացած դրութեան մէջ է, և նա լիութիւն է տալիս միայն տեղական ընտանեկան գործածութեանը։ Մինչդեռ Անդրկովկասում բուսնում ու աճում են շատ այնպիսի բոյսեր, որոնք մեծ նշանակութիւն կարող են ունենալ եթէ նոցանից պատրաստվէին այն ջրերը և դեղերը, որոնք արտասահմանում մեծ գործածութիւն ունեն և օգուտներ են տալիս։ Ալէքսանդրապօլի կողմերում յաջողութեամբ բուսնում են մի քանի բոյսեր, որոնցից պատրաստվում են դեղեր։ Նուխու կողմերում պատրաստվում է, այսպէս կոչված վ ա ր դ ի ջ ու ր ը կամ վ ա ր դ ի ի ւ ղ ը, որի համար և մշակվում է Շիրազի վարդը և տեղական զանազան տեսակ վարդեր։ Այդ վարդերից տեղացիք պատրաստում են և վարդի քաղցրաւենիք (մուրաբա). վարդի ջրի լաւ տեսակը պատրաստվում է Նուխու կողմերում։ Բժշկականութեան մէջ ընդունված մի քանի դեղերի բոյսեր յաջողութեամբ բուսնում են Անդրկովկասում։ Հրաւիրում ենք մեր գաւառական թղթակիցների ուշադրութիւնը այդ պարագմունքի վրա։ Մեր թղթակիցները մեծ ծառայութիւն արած կը լինեն, եթէ տեղեկութիւններ հաղորդեն մեզ տեղական այն բոյսերի մասին, որոնցից պատրաստվում են զանազան հոտաւէտ իւղեր, ջրեր, և, վերջապէս, յայտնի դեղեր, նկատելով թէ դոցա պատրաստութեան եղանակը և թէ գործածութիւնը։ Յոյս ունենք, որ մեր այդ առաջարկութեան վրա մեր թղթակիցները կը դարձնեն հարկաւոր ուշադրութիւնը։

—

Մեզ գրում են ԲԱԳՈՒԻՑ հետևեալը։ «Դեռ երկու շաբաթ չը կայ որ մեր քաղաքում սպանել էին մի հայ երիտասարդին, և ահա լսում ենք դարձեալ մի քանի սպանութիւնների մասին։ Մէկ էլ օր սպանեցին դարձեալ մի հային»։

—

Մեզ գրում են ԵԼԻՍԱՎԵՏՊՕԼԻՑ հետևեալը։ «Մեր նահանգի Զանգեզուրի գաւառում Սալվարդ անունով սարի տակ գտնվում է մի գիւղ Ալէլու անունով, որ ինքն մեծ գիւղ չէ, բայց ունի մեծ տարածութեամբ հողեր։ Այդ հողերի վրա ամառ ժամանակ մանաւանդ, անց են կացնում թափառական թուրքերի խմբեր իրանց ոչխարների ահագին հօտերով։ Ներկայ 1886 թւին այդ թափառականները ամեն տեսակ նեղութիւններ հասցրին յիշեալ գիւղին, բոլոր արտերը փչացնելով, գիշեր ժամանակ կալերից ցորեն և միւս բերքերը գողանալով։ Թափառականները գիւղացիների շինութիւնների պատերը ծակելով ոչխար ու տաւար էին տանում, նոյնպէս այլ և այլ իրեղէններ հանում, տանում էին։ Գիւղացիները այդ իրանց կրած նեղութիւնների մասին գանգատվել են գաւառապետին։»

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք «Արձագանքի» խմբագրութիւնից՝ «Արդի ուղղութիւն առողջաբանութեան և բժշկականութեան մէջ» վերնագրով բժ. Ա. Բաբայեանի գրքոյկը։ Գրքի բովանդակութիւնը, ինչպէս երևում է յառաջաբանից, ընտանեկան երեկոյթներում տեղի ունեցած երեք զ ր ո յ ց ն ե ր են։ Առաջին զրոյցի մէջ խօսվում է միկրօբների, կամ ըստ զրուցաբանի՝ մ ա ն ր ա կ ա զ մ ե ր ի մասին, որոնց գիտութիւնը արդէն բաժանել է մի քանի դասերի և ցեղերի, և որոնց մէջ յայտնի են մանաւանդ բակտերիաները,—նրանց բազմանալու, աճելու և գոյանալու և նրանցից առաջացած հիւանդութիւնների մասին։ Երկրորդ զրոյցի մէջ խօսվում է այն հարցի մասին, թէ ինչ ազդեցութիւն ունեցաւ միկրօբների գիւտը և թէ միկրօբները ինչ նշանակութիւն ունեն տարափոխիկ հիւանդութիւնների համար։ Երրորդ զրոյցի նիւթն այն խնդիրն է, թէ ինչ հետևանքի և օգուտի հասաւ բժշկականութիւնը, ուրեմն և մարդկութեան առողջապահութեան հարցը միկրօբների գիւտից յետոյ, և թէ ինչ ընթացք ունի բժշկականութիւնը այդ գիւտերի շնորհիւ։ Գրքի մէջ կան բաւական հետաքրքիր մեկնութիւններ, տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ, ուստի և այդ գրքի ընթերցանութիւնը օգտաւէտ և հետաքրքրական կարող է լինել։ Մի պակասութիւն այդ գրքոյկի մէջ շատ աչքի է ընկնում. պ. Բաբայեանի լեզուն և պատմութեան ձևը ոչ թէ միայն յարմար չէ զրոյցների, և այն էլ ը ն տ ա ն ե կ ա ն զրոյցների համար, այլ և շատ, եթէ կարելի է այսպէս ասել, սղմված է և խճողված անհարթ նախադասութիւններով, ոճերով և բառերով։ Վերջապէս, երբէք չը պէտք է մոռանալ և այն, որ չէ կարելի զ օ ր ո վ բժշկական տերմիններ և բառեր ստեղծել և հնարել։ Ի դէպ. չէ կարելի չը համաձայնել գրքոյկի յառաջաբանի հետևեալ տողերի հետ. «...Մեր ընտանեկան երեկոյթների սովորական կարգը, որ հիւրերը հազիւ ժողոված՝ ձանձրալի թէյից յետոյ՝ մէկ կողմից բացվում է անվերջ բամբասանքների հարցը, և կամ երբեմն սկսվում անդադար թուղթախաղը—պարը, միւս կողմից՝ հիւրերի մեծ մասը բոլորում է կանաչ սեղանների շուրջը, վերջապէս, հազիւ գիշերվայ կէսին բոլորեքեանք հրաւիրվում են սեղանատուն.—այդ կարգը ոչ միայն աննպաստ է ընկերական մտաւոր և բարոյական զարգացման, այլ և շատ անգամ ժամանակի կորուստ։ Ընդհակառակն, եթէ ամեն հետընկեալ գերդաստան իր երեկոյթում հոգ տանի զբաղեցնելու հիւրերին՝ մէկը երաժշտութեան նորութիւններով, միւսը այս կամ այն գրականական գրուածքով, երրորդը մի նոր երկի հրապուրիչ ընթերցանութեամբ, չորրորդը՝ իր մասնագիտութեան վերաբերեալ ընթացքի հետաքրքրական հարցերով,—այնուհետև պար և ընթրիք ըստ կարգին, սոյն դէպքում անկասկած ամենքս պիտի համոզվենք թէ ժամանակը անցնելու այս ձևը առաւել զուարթացնող, թարմացնող և մտաւոր ոյժերը առաջ մղող է....»։

—

Ստացանք «Մովսէս Խորենացին և հայոց հին վէպերը» վերնագրով գրքոյկը, յաւելուած «Արձագանք» շաբաթաթերթի։ Դա պ. Մկրտիչ Էմինի «Моисей Хоренскій и древній эпосъ армянскій» աշխատութեան հայերէն թարգմանութիւնն է, որը հայագէտ գիտնականը գրել է Թիֆլիսում տեղի ունեցած հինգերորդ հնագիտական ժողովի առիթով։ Պ. Էմինի այդ աշխատութեան նիւթը հին հայոց ժողովրդական վիպասանութիւնն է։ Այդ գրուածի մասին իր ժամանակին խօսված է «Մշակի» մէջ։ Ռուսերէնից թարգմանել է պ. Գ. Խ. Թարգմանութեան լեզուն բաւական յաջող է։

—

«Մշակի» անցեալ, № 133 հետ ստացան մեր բոլոր բաժանորդներին «Աղբիւր» ամսագրի յայտարարութիւնը։

—

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի նոյեմբերի 24-ի նիստը շատ բազմամարդ էր։ Ներկայ էին մինչև 39 ձայնաւորներ։ Վերնատունը լիքն էր երկու սեռի հասարակութեամբ։ Թիֆլիսի թատրոնի շինութիւնը վերջացնելու համար, իշխան Կառավարչապետի առաջադրութեան առիթով, դուման ընտրել էր մի յանձնաժողով, որը պէտք է պարզէր այդ խնդիրը, թէ ինչ դիրք կարող է բռնել քաղաքը դէպի թատրոնի շինութիւնը վերջացնելու հարցը։ Յանձնաժողովի զեկուցումը կարդացվեցաւ։ Այդ զեկուցման մէջ այն միտքն է յայտնված, որ քաղաքը չունի միջոցներ թատրոնի շինութիւնը վերջացնելու համար, սակայն քաղաքը այդ կարող է անել, եթէ կառավարութիւնը 230 հազարի փոխառութիւն կանի քաղաքին յայտնի պայմաններով։ Բացի այդ զեկուցումից կարդացվեցան ձայնաւոր Եւանգուլեանի և Եսայի Փիթոյեանի կարծիքները։ Ձայնաւոր Եւանգուլեան առաջարկում է յայտնել, որ քաղաքը չունի միջոցներ թատրոնի շինութիւնը վերջացնելու համար, և թէ քաղաքը պէտք է զգոյշ լինի նոր փոխառութիւններ անելուց թատրոնի համար, քանի որ 1½ միլիոնի փոխառութիւնը արդէն ծանրանում է քաղաքի վրա, և փոխառութիւն անելու աւելիստիպողական պատճառներ կան և կարող են լինել Թիֆլիսի համար։ Ձայնաւոր Փիթոյեան առաջարկում է վերցնել թատրոնը, և թատրոնական գործի համար խնդրել կառավարութիւնից մինչև 48 հազար բուբլու սուբսիդիա, իսկ շինութեան համար փոխառութիւն անել։ Ձայնաւոր Փիթոյեան իր մտքերը աշխատում է ապացուցանել մանրամասն հաշիւներով։ Այդ խնդրի առիթով սկսվեցան վիճաբանութիւններ։ Վերջում քաղաքագլուխը ձայնատուութեան ենթարկեց այն խնդիրը, թէ արդեօք դուման ուզում է վերցնել թատրոնի շինութիւնը թէ ոչ։ Ձայների բազմութեամբ վճռվեցաւ վերցնել թատրոնի շինութիւնը քաղաքի վրա։ Ապա քուէարկութեան ենթարկվեցան թէ յանձնաժողովի և թէ Փիթոյեանի կարծիքները և երկուսն էլ չընդունվեցան։ Վճռվեցաւ յանձնել նոյն յանձնաժողովին այդ հարցը ուրիշ տեսակ ձևակերպել, և ապա նորից ենթարկել դումայի քննութեանը։ Ապա առաջադրվեցաւ ձայնաւոր պ. Եւանգուլեանի մի յայտարարութիւնը, որով նա առաջարկում է քաղաքի շահերին անհամապատասխան համարել վարչութեան անդամների մասնակցութիւնը ընտրողական ժողովների և ագիտացիաների կազմակերպութեան մէջ և միանգամայն յանդիմանութեան արժանի։ Պ. Եւանգուլեան յայտնեց, որ ինքը ներկայ վարչութեան դէմ ոչինչ չունի. բայց քաղաքի շահերին օգուտ չէ կարող բերել վարչութեան անդամների մասնակցութիւնը ընտրողական գործերում, քանի որ ընտրողները, այսինքն դուման, պէտք է վերատուգող տարր լինի նոյն վարչութեան գործունէութեան համար։ Պ. Մ. Թամամշեան առաջարկում է ամենից առաջ լուծել այն խնդիրը, թէ արդեօք դուման ուզում է քննել Եւանգուլեանի առաջարկութիւնը էապէս։ Ձայների առաւելութեամբ ընդունվեցաւ պ. Թամամշեանի միտքը՝ անցնել հերթական գործերին, և դուման անցաւ հերթական գործերին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՆԳՐԵԼԻԱՑԻ ԻՇԽԱՆԸ

—

Բուլղարական գահը դեռ թափուր է, և մէկը միւսի յետևից առաջարկվում են թեկնածուներ։ 'Ի թիւս ուրիշ թեկնածուների առաջարկված է և Մինգրելիայի իշխանը։ Հէնց այդ պատճառով իշխանի անունը և անձնաւորութիւնը խօսակցութեան և քննութեան նիւթ է դարձել թէ եւրոպական և թէ ռուսաց մամուլի համար։ Հետաքրքրվում են բնականաբար այն հարցով, թէ ով է այն իշխանը, որը կանչվում է կովկասից՝ նստելու համար այնքան աղմուկ բարձրացնող Բուլղարիայի գահի վրա։ Ուստի, գուցէ աւելորդ չի լինի մի քանի մանրամասնութիւններ հաղորդել թեկնածու-մինգրելցի Նիկոլայ իշխանի մասին։ Իշխան Նիկոլայ Դաւիդովիչ ծնվել է 1847 թւին, Մինգրելիայում։ Մինգրելիայի նախկին իշխող, իշխան Գրիգոր Դադիանի ժամանակ, 1804 թւին Ռուսաց Աղէքսանդր Առաջին կայսրը Մինգրելիան առաւ իր հովանաւորութեան ներքոյ, թողնելով իշխան Գրիգորի ձեռքում իրաւունք տիրապետելու և կառավարելու Մինգրելիան։ Այդ կարգադրութեան մասին հրատարակվեցաւ առանձին հրովարտակ՝ յանուն իշխան Գրիգորի։ Ժառանգականութեան հաստատված օրէնքի հիման վրա, Մինգրելիան 1853 թւին իշխան Դաւիթից անցաւ իր որդի Նիկոլայի ձեռքը, որը այն ժամանակ դեռ շատ փոքր էր։ Իշխան Նիկոլայի փոքր ժամանակը, երկիրը կառավարում էր նրա մայրը, հայազգի Եկատերինէ Դադեան։ Փոքր ժամանակ իշխան Նիկոլայ երկար ժամանակ անցկացրեց Ֆրանսիայում, որտեղ և ստացաւ կրթութիւն։ Մայրը որդուն տարաւ Ֆրանսիա գլխաւորապէս նրա վաստառողջ լինելու պատճառով։ Քրսան տարեկան հասակում նա վերադարձաւ Ֆրանսիայից, և 1867 թւին, յունվարի 4-ին, Պետերբուրգում նա ներկայացրեց Աղէքսանդր II հանգուցեալ կայսրին իր թագը և տիրապետողական իրաւունքները՝։ Աղէքսանդր II կայսրը հրամայեց հիմնել Մինգրելիայում ռուսաց կառավարութիւն, Մինգրելիայի իշխանի ձեռքում թողնել նրա սեփական կալուածքները։ Նիկոլայ Դաւիդովիչին տրվեցաւ Մ ի ն գ ր ե լ ի ա յ ի ի շ խ ա ն ի տ ի տ ղ ո ս. իշխան Նիկոլայ կրօնով ուղղափառ դաւանութեան է պատկանում։ Ֆրանսիայից վերադառնալուց յետոյ Մինգրելիայի իշխանը մի քանի տարի ապրեց իր կալուածքներում։ 26 տարեկան հասակում նա գնաց Պետերբուրգ, և պսակվեցաւ կոմս Աղէքսանդր Ադլերբերգի աղջկայ՝ Մարիամի հետ։ Ամուսնութիւնից իշխանը ունի երկու զաւակ, մի 11 տարեկան տղայ և մի 8 տարեկան աղջիկ։ Իշխան Աղէքսանդր մօր կողմից ազգական կապեր ունի շատ նշանաւոր հայ ընտանիքների հետ, ինչպէս հօր և կնոջ կողմից կապեր ունի վրացի և ռուս իշխանական տոհմերի հետ։

Մինգրելիայի իշխանը Ռուսաստանի կողմից առաջարկված թեկնածու է համարվում բուլղարական գահի համար։ Այդ առաջարկութեան հետ համաձայն է և Թիւրքիան։ Միւս պետութիւնները դեռ որոշ կարծիք չեն յայտնել. յայտնի է միայն որ Աւստրիան հակառակ կերպով է տրամադրված դէպի Մինգրելիայի իշխանի թեկնածութեան միտքը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՐՏՔԸ

—

Հայ ժողովուրդը նիւթական և բարոյական վնասներ է կրել, շատ անգամ առանց իմանալու դրանց պատճառը և նշանակութիւնը։ Այդ դառն ճշմարտութիւնը հաստատող փաստերը դեռ շատ վաղուց սկսած մի շարք են կազմում, որոնցից մէկը, այս րոպէիս, իբրև մի կենդանի ապացոյց, մեր առաջն է դրված։ Երուսաղէմի պարտքի խնդիրն է այդ։ Սրանից մի քանի տարի առաջ մի անսպասելի լուր ընդհանուր զարմանք պատճառեց ամբողջ հայութեանը։ Երուսաղէմի ս. Յակովբի վանքը չորս հարիւր հազար բուբլի պարտք ունի,—ահա այն նորութիւնը, որը ուղարկեցին հայերին Երուսաղէմի միաբանութեան ս. հայրերը։

Այդ լուրին յաջորդեց ընդհանուր զարմանք և զայրոյթ։ Որտեղից և ինչ պատճառով է գոյացել այդ ահագին պարտքը,—ահա այն հարցը, որ դրվեցաւ ամեն կողմից Երուսաղէմի միաբանութեանը։ Պօլսի Ազգային երեսփոխանների և ազգասէրների մեծ մասը անպայման պաշտպան հանդիսացան Երուսաղէմի միաբանութեան, և ճգնեցին ցոյց տալ, որ այդ պարտքը գոյացել է ոչ թէ միաբանների և զանազան երևելի և աներևոյթ էֆէնդիների և ամիրաների շահախնդրութեան և անհոգութեան շնորհիւ, այլ «զանազան աննպաստ, անբարեպատեհ հանգամանքների, կալուածական վէճերի, կրօնական տարաձայնութիւնների» պատճառով։

Դեռ այն ժամանակ այդ աններելի վարմունքը մեծ աղմուկ բարձրացրեց։ Սակայն մի փոքր ուշ էր։ Հարկաւոր էր մտածել պարտքի մասին, ապագային թողնելով նրա պատճառների և բարոյական արժէքի իսկական քննութիւնը։ Կամ պէտք է պարտքը վճարել, կամ Երուսաղէմի ս. Յակովբի վանքը կորցնելու վտանգը աչքի առաջ ունենալ,—ահա այն երկու ճանապարհը, որը այն ժամանակ բացվեցաւ հայերի առաջ։ Պէտք է պարտքը վճարել,—վճռեցին Պօլսի պատրիարքարանը և ազգային ժողովը, և այդ կարծիքի հետ համաձայնեցան այն ամէնքը, որոնք Երուսաղէմի ս. Յակովբի վանքի մէջ տեսնում են հայ ժողովրդի պատուի և առաքինութեան մի նշանաւոր մասը.... Բայց որտեղից վերցնել այդ մեծ գումարը,—ահա աւելի ծանրակշիռ խնդիրը։ Ազգային պատրաստի դրամներ չը կան։ Հայ հարուստների վրա յոյս դնելը միամտութիւն կը լինէր։ Համգամանութեամբ այդ ամբողջ գումարը հաւաքել անկարելի էր։ Պօլսի պատրիարքարանը կամեցաւ չրջաբերութեան հանել նուիրատուութեան տոմսակներ,—բայց այդ բանին էլ Բ. Դուռը ընդդիմացաւ։ Վերջապէս համաձայնութեան մէջ մտնելով՝ Թիւրք կառավարութեան հետ, սահմանադրական հայ Պօլիսը վճռեց հետևեալը. Թ ի ւ ր ք ա ց հ ա յ ե ր ի զ ի ն ո ւ ո ր ա կ ա ն տ ո ւ ր ք ի վ ր ա ե ր ե ք ղ ր ո ւ շ ի յ ա ւ ե լ ո ւ ա ծ ա ն ե լ, և դրանից գոյացած գումարով պարտքը հատուցանել։ Բ. Դրան տուած տեղեկութիւններից երևեցաւ, որ Հայաստանի մէջ կ է ս մ ի լ ի ո ն հայը զինուորական տուրք է տալիս։ Այդ հաշւով տարեկան մ է կ մ ի լ ի ո ն հ ի ն գ հ ա ր ի ւ ր հ ա զ ա ր ղ ր ո ւ շ, կամ տ ա ս ն և ւ հ ի ն գ հ ա զ ա ր ո ս կ ի պիտի հաւաքվէր յօգուտ Երուսաղէմի պարտքի։ Այդ պարզ հաշւի վրա հիմնվելով, Պօլսի միամիտ ազգայինները երազում էին, թէ ուրեմն երեք տարուց յետոյ Երուսաղէմի պարտքը վճարված կը լինի, և այդպիսով թէ Երուսաղէմը ապահով կը լինի, և թէ ամօթով կը մնան այն անձինք, որոնք թէ այդ պարտքի և թէ զինուորական տուրքի յաւելուածի մէջ մութ ապագայ էին տեսնում։

Այն ժամանակից մինչև այժմ անցել է երկու տարի։ Պօլսի պատրիարքարանը Թիւրք կառավարութիւնից պէտք է ստացած լինէր մօտ երեսուն հազար ոսկի գումար, յօգուտ Երուսաղէմի պարտքի։ Բայց... բայց մինչև այժմ Թիւրքաց ֆինանսների նախարարութիւնը յանձնել է հայոց պատրիարքարանին հազիւ երկու հազար ոսկի։ Իսկ միւս կողմից Թիւրք կառավարութիւնը շարունակում է ամենայն խստութեամբ հաւաքել երեք ղրուշի յաւելուածը զինուորական տուրքի հետ միասին։

Դրութիւնը շատ ցաւալի է։ Մի կողմից Երուսաղէմի պարտքի վրա աւելանում են անտանելի տոկոսներ, միւս կողմից կառավարութիւնը կորզում է Հայաստանի աղքատ հայ ժողովրդից տասնեակ հազարներ, իսկ երրորդ կողմից Պօլսի պատրիարքարանի ձեռքը ոչինչ, կամ համարեա ոչինչ չէ հասնում։ Այդ բոլորի մէջ ոչ թէ միայն խիղճ, զգացմունք չը կայ, այլ և հասարակ խելք չը կայ.... Անցնում են ամիսներ և այդ դրութեան մէջ մազի չափ փոփոխութիւն չէ լինում։ Աղքատ, շատ անգամ հացի կարօտ հայաստանցին զրկում է իրան, իր զաւակների և իր դառըն քրտինքի պտուղը, դողդոջուն ձեռքով, լեցված սրտով Թիւրք կառավարութեան պաշտօնեային է տալիս, գուցէ ոգևորված կրօնական բարձր ջերմեռանդութեամբ,—և ահա արեան գնով ձեռք բերված այդ ղրուշները անհետանում են Թիւրք փաշաների գրպաններում....

Մ՞իթէ Պօլսի պատրիարքարանը շատ հարուստ է կարծում հայաստանցի հային, կամ միթէ սպասում է, որ այդպէս ընթանալով գեղեցիկ հետևանքի պիտի հասնենք։ Ցուժում է ժողովուրդը, մեծանում է Երուսաղէմի պարտքը. մէջտեղ շահվում է Թիւրք կառավարութիւնը, այն կառավարութիւնը, որը անկարող է եղել, մինչև իսկ իր ամենախիստ միջոցներով՝ հաւաքել ուժասպառ եղած ժողովրդից իր հարկերը, և ահա, այսօր օգուտ քաղելով հայերի կրօնական եռանդից, կրօնական ջերմ ոգևորութիւնից, երեք ղրուշի յաւելվածները, 'ի հաշիւ իր անցեալ ապառնիքների, իր մօտ է պահում, փոխանակ պատրիարքարանին յանձնելու, փոխանակ Երուսաղէմի պարտքին յատկացնելու։ Իսկ պատրիարքարանը ինչ է անում։ Ոչինչ։

Պօլսի պատրիարքարանի ներկայացուցիչները գուցէ սպասում են, որ Բ. Դուռը խղճի գայ և յանձնէ գումարները... Բայց արդեօք հիմք կայ սպասելու։ Ո՛չ. պախարակելի է այդ ստորճանի անտարբերութիւնը, կամ աւելի լաւ է ասել այդ Զաքարիայի պապանձումը։ Երկչոտութեամբ Պօլսի պատրիարքարանը և ազգային ժողովը հեռու չեն գնայ։

Խ. Մ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Մինգրելիայի իշխանի Բուլղարիայի գահի թեկնածու լինելու խնդիրը այժմ պետութիւնների ուշադրութեան է առաջարկված, և Բ. Դուռը մինչև անգամ մի յայտագրով իր կողմից այդ առաջարկութիւնը արել է։

—Անգլիական կառավարութիւնը վերջնականապէս յայտնեց Չինաց կառավարութեանը, որ Համիլտօն նաւահանգիստը մնում է Անգլիայի ձեռքում։

—Բելգիայում նորից տեղի ունեցան բանուորական շարժումները։ Բանուորները պնդում են իրանց յայտնի պահանջների վրա։

—Ֆրանսիական վաճառականութեան և արդիւնաբերութեան մինիստրը պատրաստել է մի նոր օրինագիծ, որի զօրութեամբ, գործարաններում բանող երեխայք 13 տարեկանից փոքր չը պէտք է լինեն (մինչև այժմ 12 տարեկան հասակից բանել իրաւունք էր տրվում)։ Այդ մի և նոյն օրինագիծը արգելում է թէ երեխաներին և թէ կանանց գիշերային աշխատանքները։ Օրվայ մէջ աշխատելու ժամերի թիւը 11-ից աւելի չը պէտք է լինի։ Օրինագիծը ուշադրութիւն է դարձնում և բանուորների ապահովութեան վրա։

—«Politische Correspondenz» հաղորդում է, որ բուլղարական գահի թեկնածու իշխան Մինգրելսկին ազգականներ ունի և դիպլօմատիական շրջաններում։ Վիէննայի պարսից դեսպան հայազգի Նարիման-խանի կինը Դադեան ընտանիքից է։ Յայտնի է, որ իշխան Մինգրելիայի Դադեան ընտանիքի վրաց ճիւղի ներկայացուցիչն է։ Դադեան ընտանիքին է պատկանում և Թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Արթին-բէյ Դադեանը։» Լօնդօնի պարսից դեսպան Մելքում-խանի ամուսինը ևս Դադեանի ընտանիքից է։

—Նոյեմբերի 14-ին Դուբլինում տեղի ունեցաւ մի պաշտօնական ժողով, որին ներկայ էին փոխարքան և ուրիշ պետական առաջնակարգ պաշտօնեաներ։ Ժողովը վճռեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել այն մարդոց, այն ընկերութիւնների և այն լրագիրների դէմ, որոնք պաշտպանելով Իրլանդիայի շահերը, գրգռում են ժողովրդեան կալուածատէրերի դէմ։

—Ունգարական պատգամաւորութեան նոյեմբերի 25-ի նստում հարց բարձրացաւ իշխան Մինգրելսկու թեկնածութեան մասին։ Կալնօկի հրաժարվեցաւ այդ մասին բացատրութիւններ տալ։ Պատգամաւորութեան ընդհանուր տրամադրութիւնը ընդդէմ է յիշեալ իշխանի թեկնածութեան մտքին։

—Փարիզում, նոյեմբերի 14-ին, յունալատին դաշնակցութիւնը մի խնջոյք տուեց ի պատիւ սպանիացի երևելի քաղաքական գործիչ և գրող Էմիլիօ Կաստելարի։ Խնջոյքին մասնակցում էին և Փարիզի հայերը։ Խնջոյքին ներկայ էին նշանաւոր Ֆրանսիացիք։ Ֆրանսիացի քաղաքական գործիչներից մի քանիսը ցաւ էին յայտնել, որ չը կարողացան մասնակցել խնջոյքին։ Հայազգի երիտասարդ Ժան Բրուսալի մի ճառ խօսեց Կաստելարի դիմաց։ Գրօմիէ, որ անդամ է յունա-լատին դաշնակցութեան, իր կողմից մի ոգևորված ճառ ասաց։ Դրանից յետոյ խօսեց եգիպտացի գրականագէտ՝ աքսորեալ Նատտարա, Արման Լէվի և ուրիշները։ Վերջումը պ. Կաստելար այդ բոլորին պատասխանեց մի ոգևորված և ընդարձակ ճառով, խօսելով ընդհանրապէս հայերի մասին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բժիշկ Րիշարդ, իր հրապարակական դասախօսութեան մէջ, որի նիւթն էր «բարակացաւի փոխանցումը անկողնի սպիտակեղէնների, գորգերի և այլն միջոցով», ուշադրութիւն է դարձնում բնակարանի փոշու վրա, որով ծածկված են լինում պատերը, կարասիները, մանաւանդ անկողինը։ Բարակցաւ հիւանդի խուխը չորանալով անկողնի սպիտակեղէնների վրա, վարակիչ փոշու կենտրոն է դառնում, և անկողինը ժողովելու ժամանակ փոշին տարածվում է օդի միջոցով սենեակների մէջ։ Հեղինակը փորձերով հաստատում է այդ տեսակ փոշու վարակիչ զօրութիւնը։ Առողջապահական կէտից նա յարձակվում է սենեակները գորգերով և պատուհանները վ ա ր ա գ ո յ ր ն ե ր ո վ զարդարելու վրա։ Նա ենթադրում է, որ սենեակների և պատուհանների զարդարանքըն էին գլխաւորապէս պատճառ, որ Բօստօնում, Բրաունշվէյգում, Դանցիգում և Բուդապեշտում ունևոր դասը համեմատաբար մեծ զոհեր ունեցաւ սկարլատինից, դիփտէրիտից և կապոյտ հազից, քան թէ չքաւոր դասը։ Րիշարդ կարծում է, որ ունևոր ընտանիքներում մինը միւսի յետևից պատահած մահի դէպքերը, բացատրվում են գլխաւորապէս այդ տեսակ փոշու ազդեցութեամբ, չը նայելով որ այդ ունևոր դասին շրջապատող հանգամանքները թէ սնունդի և թէ պարապմունքների վերաբերեալ, բաւականաչափ լաւ պայմանների մէջ են գտնվել։ Նմանապէս մարդու և կնոջ մէջ պատահած բարակցաւի փոխանցումը Րիշարդը բացատ-

րում է, եթէ կարելի է ասել, երկուսի մէջ վարակիչ փոշու փոխադարձ օգտվելով, մանաւանդ մի անկողնու վրա պառկած ժամանակ։ Վարակիչ փոշին տարածում են նմանապէս և տախտակամածները և այլն։ Այն բնակարանը, ուր գտնվում է բարակացաւով հիւանդը և որի տախտակամածը լցված է լինում չորացած վարակիչ փոշիով, դեռ երկար ժամանակ պահում է իր մէջ վարակիչ յատկութիւնը։ Բիշարդը նկատում է, որ մի և նոյն պակասութիւնները ունեն և հիւանդանոցները, ուր մինչև այժմ ոչինչ միջոցներ չեն գործ դրվում.... Բարակացաւ հիւանդի անկողինը, խալաթը և այլն վարակիչ Թոյնից ազատելու համար, Բիշարդը մատնացոյց է անում, և պէտք ասել շատ հիմնօրէն, և այն վնասների վրա, որոնք կարող են առաջանալ վարակված անկողինների, մանաւանդ հիւրանոցների և պանսիօնների անկողիններից, ուր շատ անգամ պատահում է որ ժողովում են բարակացաւով հիւանդները։ Բիշարդի կարծիքով անշուշտ այդ բոլորի առաջ պիտի առնել վարակիչ նիւթը նպատակայարմար միջոցներով ոչնչացնելով։ Բարակացաւ հիւանդների խուխը, որ չորացած փոշիանման ձևով ծածկում է անկողինները և շրջապատող իրերը, Բիշարդը խորհուրդ է տալիս խուխը հաւաքել ապակեայ ամանների մէջ, իսկ անկողինները, խալաթները, մանաւանդ վերմակները երկու օրը մի անգամ Թափտալ։ իսկ Թափտողներին չը վարակվելու համար Բիշարդը առաջարկում է որ հիւանդանոցներում այդ նպատակի համար գործ դրվի Կօլինի հնարած Թափտալու մեքենան։ Բարակացաւով հիւանդների գործ դրած իրերը վարակիչ նիւթից ազատելու համար, Բիշարդը խորհուրդ է տալիս, հիմնվելով Շէյլի ու Ֆիշերի աշխատութիւնների վրա, գործ դնել հետևեալ միջոցները. ա) 30—60 րոպէ 100° գոլորշու մէջ պահել վարակված իրերը. բ) 30 րոպէ եռած ջրի մէջ ընկղմել, և գ) 5% կարբօլիան Թթուատաջրի մէջ 24 ժամ պահել։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 նոյեմբերի։ Գործարանատէր կենիգ շաքարի բոլոր տեսակների գինը պակասեցրեց՝ պուդին 90 կոպէկ։

ԿՕՐԿ, (Իրլանդիայում) 24 նոյեմբերի, Երէկ, միտինգի ժամանակ, տեղի ունեցաւ սաստիկ կըռիւ ժողովրդի և ոստիկանութեան մէջ։ Երկու կողմից էլ շատ վիրաւորվածներ կան։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 24 նոյեմբերի։ Բօլգարական պատգամաւորութիւնը ընդունվեցաւ սերբիական մինիստր-նախագահի կողմից։

ԺՈՒՐԺԵՎՕ, 25 նոյեմբերի։ Րուշչուկի ազգաբնակութիւնը հրաժարվեցաւ երէկ մասնակցելու այն միտինգին, որը կազմվեցաւ յօգուտ Բատտենբերգի։ Շումլայում և Վառնայում Թնդանօթաձիգ զօրքի սպաները շատ յուզված են կառավարութեան դէմ այն վիրաւորանքի պատճառով, որ մայօր Պանիցա հասցրեց մի Թնդանօթաձիգ սպայի։

ՍՕՖԻԱ, 25 նոյեմբերի։ Հեռագրով առաջադրվեցաւ պատգամաւորութեանը չը գնալ Բերլին, ինչպէս առաջ որոշված էր, այլ Վիէննայի ռուսաց դեսպանատանը տեղեկութիւն ստանալ Պետերբուրգի տեսակցութեան մասին, և եթէ դրական պատասխան կը ստացվի, այն ժամանակ Վիէննայից ուղղակի գնալ Պետերբուրգ։ Բօլգարական պատերազմական մինիստրը հրամանագրեց, որ մի ամսվայ ընթացքում աւելի զօրացնեն ութ հետևակ գնդեր, նրանց իւրաքանչիւրին որոշեալ Թւով գինուորներ աւելացնելով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 նոյեմբերի։ Մինիստրական մասնաժողովը վճռեց. առաջարկել ֆինանսների մինիստրին Թոյլ տալ այն ճակնդեղի-շաքարի գործարաններին, որոնք անկարող լինելով մինչև դեկտեմբերի 1-ը հատուցանել $188^5/_6$ Թւականների ակցիզը և արտահանութեան պրեմիայի որոշ մասը,—դիմելու մինիստրութեան և խնդրելու, որ այդ վճարների հատուցանելը յետաձգվի մինչև 1887 Թւի մարտի 1-ը, վերցնելով իւրաքանչիւր ամսվայ համար ½% տուգանք, և մի և նոյն ժամանակ չը լրացած ամիսն էլ ամբողջ ամիս հաշվելով։ Ֆինանսների մինիստրը, նոյեմբերի 24-ից մի շրջաբերականով յայտնելով ակցիզային տուրքերի կառավարիչներին վերոյիշեալ կարգադրութեան մասին, յարակցում է՝ որ գործարանատէրերի խնդրագրերը պէտք է ներկայացվեն ակցիզային տուրքերի տեղական կառավարիչների միջնորդութեամբ, վերջինների եզրակացութեան հետ միասին։

ՎԻԷՆՆԱ, 25 նոյեմբերի։ «Politische Correspondenz» լրագիրը հերքում է այն լուրը, որ իբրև Թէ եւրօպական դիպլօմատիայի մի մասը ձգտում է վերահաստատել տալ Բօլգարիայի նախկին իշխանին, և սխալ է համարում այն, որ բօլգարները ուզում են Բօլգարիայի Թագը Սերբիայի Թագաւորին առաջարկել։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 25 նոյեմբերի։ Միլան Թագաւորը ընդունեց բօլգարական պատգամաւորութիւնը։

ՓԱՐԻԶ, 25 նոյեմբերի։ Այստեղ եկաւ իշխան Ալէքսանդր Բատտենբերգ։

ՊԵՇՏ, 25 նոյեմբերի։ Բօլգարական պատգամաւորութիւնը Պեշտ հասաւ և դիմաւորվեցաւ բազմաԹիւ հասարակութեամբ. ուսանողները ողջունեցին պատգամաւորութեանը մի ճառով։ Նոյն օրը պատգամաւորութիւնը ուղևորվեցաւ Վիէննա։

ՄԷՐՎ, 26 նոյեմբերի։ Անդրկասպեան երկաԹուղու գիծը մտաւ Բուխարայի էմիրի սահմանների մէջ։

ՎԻԷՆՆԱ, 26 նոյեմբերի։ Այստեղ բօլգարական պատգամաւորութեան հասած ժամանակ ոչինչ ցոյցեր չեղան։ Այսօր պատգամաւորութիւնը դիտաւորութիւն ունի ներկայանալ կոմս Կալնօկիին և իշխան Լօբանօվ-Րօստօվսկուն։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Նոյեմբերի 25-ին

Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ	$22^{11}/_{16}$	պէնս.
— — Համբուրգի վրա —	193	պֆ.
— — Փարիզի վրա —	$239^3/_4$	սան.
Ոսկի — արժէ — —	8 ›	68 կ.
Մաքսային կուպօններ — . .	168 ›	— ›
Արծաթ — — — . . .	1 ›	35 ›
Բօրսային դիսկօնտներ — . .	5 և	$6^1/_2$% ›
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	100 ›	50 ›
— — — — 2-րդ —	99 ›	62 ›
— — — — 3-րդ —	99 ›	87 ›
— — — — 4-րդ —	99 ›	25 ›
— — — — 5-րդ —	99 ›	12 ›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	98 ›	12 ›
— — 2-րդ —	99 ›	62 ›
— — 3-րդ —	98 ›	75 ›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	240 ›	75 ›
— երկրորդ —	222 ›	50 ›
$5^1/_2$% ռէնտա	103 ›	— ›
Ոսկեայ ռէնտա.	187 ›	— ›
Նոր կօնսօլիդած փոխառութիւն. .	158 ›	75 ›
5% գրաւական Թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ.	163 ›	— ›
$5^1/_2$% գրաւական Թղթեր Խերսօնի կալուած. բանկի.	95 ›	75 ›
6% գրաւակ. Թղ. Խարկօվի կալ. բան.	101 ›	50 ›
— — Պօլտավայի— —	100 ›	50 ›
— — Պետ.Տօլսկ. — —	100 ›	62 ›
— — Կիեվի — —	100 ›	87 ›
— — Մօսկվայի — —	102 ›	— ›
— — Բեսարաբ. Տավր.—	100 ›	50 ›
— — Նիժ. Սամար. —	100 ›	50 ›
— — Վիլնայի —	101 ›	— ›
— — Թիֆլիսի—27 և 43 տ. —	›	— ›
— —Քութայիսի-18 և 43 տ. —	›	— ›
Վօլժսկօ-Կամսկի բանկի ակցիաները	566 ›	— ›
Ռուսաց երկաթուղիների գլխաւ. ընկ.	263 ›	50 ›
Րիբինսկ-Վօլօգօվի ընկ.	96 ›	50 ›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ.	93 ›	25 ›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ .	94 ›	25 ›
Օդեսայի — — .	92 ›	25 ›
Նոր երկաթուղային ռէնտա . . .	— ›	— ›
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	— ›	— ›
Պետական բանկի 6-դ հրատարակութեան տոմսերը	99 ›	12 ›
Գրաւ. Թղ. Ազնւ. բանկակի. . .	99 ›	— ›

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը հանդարտ է։

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՖՕՐՏ-ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՎՍԿԻ. Ց. Ս. Ա. Ստացանք բաժանորդագինը, բայց ձեր ուզած գիրքը չենք կարող ձեզ ուղարկել և նրա գինն էլ մեզ յայտնի չէ։ Դիմեցէք նամակով Թիֆլիսի «Центральн. книжная торговля» գրավաճառանոցին։

ԲԱԳՈՒ. Գ. Ձեր գրածը Առևտրական բանկի Բագուի բաժնի մասին ձեր ազգանունով չէք ստորագրել, ուրեմն չենք էլ կարող տպել։ Խմբագրութիւնը եթէ չէ էլ տպում Թղթակիցների ազգանունները, բայց ինքն միշտ պէտք է իմանայ նամակագրի ազգանունը։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ որ ունի Ներսիսեան դպրանոցի վկայագիր, ԿԱՄԵՆՈՒՄ Է Թուաբանութեան, ընդհանուր Աշխարհագրութեան, Հայոց պատմութեան և Հայաստանի աշխարհագրութեան ԴԱՍԱՏՈՒԻ ՊԱՇՏՕՆ ՈՒՆԵՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ։ Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ „Մշակի“ խմբագրատանը։ 3—3

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
(N. PAQUET ET COM.)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ.

Չորեքշաբթի, դեկտեմբերի 10-ին, ԱՐՄԵՆԻԱ (ARMÈNIE) շոգենաւը, նաւապետ ՇԵՕԼՏ (SCHEULT) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէյլ։ Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Րէնօին, նախկին Արծրունի գալլերէում, № 103. 1—4

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՅԼՏՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԿՆԴԵՂ

ՄԻՇՈՒՆԱՑ

ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՄԿՆԵՐԸ կատարելապէս ոչնչացնելու համար։ Արկղիկի գինը 1 ր. 50 կ. Արկղիկի ¼ արժէ 60 կ.։

Հեղուկ բաղլինջների դէմ։ Սրուակի գինը, վրձինով միասին 1 րուբլի։

Լու, ցեց, բողոճ ոչնչացնելու փոշի։ Դօրակի գինը 1 ր. 20 կ. ցուտապէրչի մեքենան առանձին. ½ դօրակ 65 կ.

Սմբակային օծուն, Րիս Գուտմանի, ձիերի սմբակները ամեն օր օծելու համար, պահպանում է սմբակը ճաքելուց և նալելու միջոցին Թուլանալուց։ Դօրակի գինը 1 րուբլի։

Կուզքի ճարպի օծուն, պահում է խոնաւութեան դէմ և կակուղ դրութեան մէջ՝ կօշիկները, բոտինները, ձիերի սանձերը։ Գինը 75 կոպ.

Մազերի ներկ, սև, շագանակագոյն և չէկ։ Մի անգամ ներկված մազերը իրանց գոյնը պահում են մինչև վեց շաբաթ։ Ներկված մազերը չէ կարելի զանազանել բնական մազերից։ Արկղիկը 3 րուբլի.

Րիս. Գուտման

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում է Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լօնդօն» հիւրանոցի տակ, Զուբալօվի տանը։ 29—100

ԹՈՅԼՏՈՒԹԵԱՄԲ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Էլէկսիր-Melange. Մազերի արագ և առատ բուսցնելու համար և նրանց պահպանելու Թափվելուց։ Գինը 2 ր. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգի հետ միասին, ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով։

Բալզամ—Eugénie. զափնեա և պսակի փունջի ծաղիկներից, երեսին, շլինքին և ձեռքերին քնքշութիւն և փափկութիւն, նոյնպէս և մարմարիօնի սպիտակութիւն տալու համար, չուչանի և վարդի անուշահոտութեամբ, նոյնպէս կաշու անհարթութիւնը և բիծերը ոչնչացնելու։ Գինը 1 ր. 75 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուներով։

Կարմրադեղ—Eugénie. հեղուկ, Թուշերին և ականջներին բնական վարդի գոյն տալու, որ չէ փոխվում էլէկտրական լուսաւորութեան ժամանակ և որ չէ սրբվում երեսի քրտինքից։ Առաջարկվում է մանաւանդ Թատրօնների և պարահանդէսների համար։ Գինը 1 ր. 50 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով։

Այդ բոլոր երեք կօսմէտիկական արդիւնքները բժշկական վարչութեան վկայութեամբ, չեն պարունակում իրանց մէջ որ և է վնասակար նիւթեր։ Բէրթա Րիս.

ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ ՊՕՄԱԴ

իսկական «Pasta Eugénie», գերազանց միջոց կաշու ամեն տեսակ բծերի, և երեսի վրա պատահող ուրիշ անախորժ երևոյթների դէմ։ Տալիս է երեսի գոյնին երիտասարդական Թարմութիւն և գեղեցկութիւն։ Գինը մի սրուակի համար 1 ր. 60 կ.

Քինին-գլիցէրինեան պօմադ պերուական բալզամից, մազերը պնդացնելու, խտացնելու և մեծացնելու համար։ Գ. 2 ր. սրուակի համար։

Ձեռքերի պօմադ։ Գինը սրուակի համար 1 ր. 30 կ.։ Իւրաքանչիւր սրուակի վրա գտնվում է պաշտպանողական դրոշմ, մի «հրեշտակ» և հնարող ստորագրութիւն «Bertha Ries».

Իսկական «Poudre-Eugenie» սպիտակ և վարդագոյն փոշի. Գ. արկղիկի, վրձինով 1 ր. 50 կ. առանց վրձինի 1 ր. 20 կ.

Մազերի ներկը երեք գոյնի. սև, շագանակագոյն և բաց-չէկ. Գ. արկղիկի 3 ր. Ներկը «Րիս Գուտմանի» գործարանի։

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լօնդօն» հիւրանոցի տակ, Զուբալօվի տանը։ 74—100

ԽԱՐԿՕՎ ՐԻԲՆԱՅԱ ՓՈՂՈՑՈՒՄ ՐՈՒՖՖԻ ՕՏԵԼՈՒՄ ՆՈՄԷՐՆԵՐ ԵՒ ՌԵՍՏՕՐԱՆԸ

ՆՈՐԻՑ ՇՔԵՂ ԿԵՐՊՈՎ ԶԱՐԴԱՐՎԱԾ ԵՆ։

Նոմէրները 75 կոպ.—5 րուբլի։ Ամենայն յարմարութիւն։ Խոհանոցը Մոսկվայի Էրմիտաժ ռեստօրանի հմուտ խոհարարի ձեռքումն է։ Ռեստօրանում կայ Օրքեստրիօն-Մօնստր։

Տասն օրից աւելի մնացողներին անում են զիջումն (բացի տօնավաճառների միջոցին)։ Նոմէրների գները շատ մատչելի են։

Kharkow. Hôtel Rouff. 7—10

ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ԵՒ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԻ ԿԱՅԱՐԱՆՆԵՐԻ սրանով յայտնում է, որ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ բացուել է ընկերութեան գործակալութիւն ապրանքներ տեղափոխելու համար։ Գրասենեակը զետեղուած է պ. Խանդամիրեանցի տանը, Գուբերնատօրսկայա փողոցի վրա։ 3—3

Պատկերազարդ* ԴԱՍԱԳԻՐՔ-ՏԻՆՔՆԱՈՒՍՈՒՑԻՉ ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ Լ. Խանաղեանցի. գրավաճառների մօտ 20 կոպէկ։

20—24 (Հ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 26 Ноября 1886 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская у. д. каз.